

WYROK Z DNIA 6 KWIETNIA 2011 R.

V KK 15/11

W myśl art. 5 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. Nr 197, poz. 1661 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym w czasie orzekania przez Sąd Rejonowy, podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności, jeżeli do popełnienia czynu zabronionego doszło w następstwie co najmniej braku należytej staranności w wyborze osoby fizycznej, o której mowa w art. 3 pkt 2 lub 3 ustawy, lub co najmniej braku należytego nadzoru nad tą osobą – ze strony organu lub przedstawiciela podmiotu zbiorowego.

Do kręgu tych osób nie należą te osoby, które w strukturze podmiotu zbiorowego działają w jego imieniu lub w interesie i w ramach własnego uprawnienia lub obowiązku, a więc w odniesieniu do spółek prawa handlowego członkowie zarządu. Popełnienie czynu zabronionego przez te osoby nie stanowi zatem podstawy prawnej do orzeczenia odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny zabronione pod groźbą kary.

Przewodniczący: sędzia SN J. Sobczak (sprawozdawca).

Sędziowie: SN J. Matras, SA (del. do SN) M. Cop.

Prokurator Prokuratury Generalnej: B. Drozdowska.

Sąd Najwyższy w sprawie C. Agencja Ochrony Sp. z o.o. w G., skazanego z art. 77 § 2 k.k.s. w zw. z art. 77 § 1 k.k.s. i art. 6 § 2 k.k.s. oraz art. 9 § 3 k.k.s., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 6 kwietnia 2011 r., kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego na korzyść od wyroku Sądu Rejonowego w G. z dnia 20 listopada 2009 r., sygn. akt II Ks 2/09,

u ch ylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w G.

UZASADNIENIE

Prawomocnym wyrokiem z dnia 13 grudnia 2007 r., sygn. akt VI Ks 56/07, Sąd Rejonowy w G. uwzględnił wniosek Urzędu Skarbowego w G. o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności przez oskarżonego Karola W. i orzekł wobec tego oskarżonego, za popełnienie przez niego, w związku z pełnioną przez tegoż funkcją prezesa zarządu spółki „C.” Agencja Ochrony Sp. z o.o. z siedzibą w G. występku z art. 77 § 2 k.k.s. w zw. z art. 77 § 1 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. i art. 9 § 3 k.k.s., karę grzywny w wysokości 500 zł.

Wobec treści powyższego wyroku Prokurator Rejonowy w G. złożył wniosek o orzeczenie odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony podmiotu zbiorowego „C.” Agencja Ochrony Sp. z o.o. z siedzibą w G. w postaci przestępstwa skarbowego popełnionego przez prezesa zarządu tej spółki Karola W., i o wymierzenie temu podmiotowi zbiorowemu, na podstawie art. 7 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. Nr 197, poz. 1661 z późn. zm.) kary pieniężnej w wysokości 5 000 zł.

Wyrokiem z dnia 20 listopada 2009 r., sygn. akt II Ks 2/09, Sąd Rejonowy w G., po rozpoznaniu wniosku Prokuratora Rejonowego w G., orzekł odpowiedzialność podmiotu zbiorowego „C.” Agencja Ochrony Sp. z o.o. w G. za czyn zabroniony opisany w art. 77 § 2 k.k.s. w zw. z art. 77 § 1 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. i art. 9 § 3 k.k.s. oraz zasądził, na podstawie art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmio-

tów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, wobec „C.” Agencja Ochrony Sp. z o.o. w G. karę pieniężną w kwocie 2 000 zł.

Wyrok ten nie został zaskarżony przez strony i uprawomocnił się z dniem 28 listopada 2009 r.

Od wyroku tego kasację wniósł Prokurator Generalny zarzucając przedmiotowemu orzeczeniu „rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisów prawa materialnego – art. 3 i 5 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. Nr 197, poz. 1661 ze zm.) poprzez wyrażenie błędnego poglądu prawnego, że przepisy te mogą być podstawą odpowiedzialności podmiotu zbiorowego „C.” Agencja Ochrony Sp. z o.o. za czyn zabroniony pod groźbą kary, popełniony przez prezesa zarządu tej spółki – Karola W.”.

W oparciu o przytoczony zarzut Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w G.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Prokuratora Generalnego jest zasadna z przyczyn podniesionych w jej uzasadnieniu i podlega uwzględnieniu.

Przychylić się należy do argumentu Prokuratora Generalnego, że doszło w ramach rozpoznawania sprawy o sygn. akt II Ks 2/09 do rażącego oraz posiadającego istotny wpływ na treść zapadłego wyroku Sądu Rejonowego w G. naruszenia prawa w postaci obrazy art. 5 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Słusznie w tym względzie odwołuje się Prokurator Generalny do argumentacji zawartej w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2009 r., IV KK 427/08, OSNKW 2009, z. 7, poz. 57 oraz do wywodów uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 listopada 2004 r., K 18/03, OTK-A z 2004 r., nr 10, poz. 103. Dodatkowo

wskazać należy na wywody zawarte w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2011 r., V KK 417/10 (niepubl).

Szczegółowo opisana w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2009 r., IV KK 427/08, historia powstania obecnej redakcji przepisu art. 5 omawianej ustawy (oraz zakresu, w jakim przyczynił się do tego przywołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego) wywarła wpływ nie tylko na aktualną treść tego przepisu, ale także, może przede wszystkim, na dozwolone kierunki sądowej interpretacji tegoż. Stąd też wydaje się niezbędną uważną lektura przytoczonego postanowienia Sądu Najwyższego, gdyż zawiera ono niezwykle cenne wywody w tym zakresie. Konkluzję jego wywodów stanowi stwierdzenie, iż „nie ma możliwości wyinterpretowania (...) jakichś «ogólnych zasad» odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, zarówno z treści znowelizowanej ustawy, jak i z innych aktów prawnych. To ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych wyczerpująco i kompleksowo reguluje przesłanki ich odpowiedzialności. (...) sugestie kasacji, że «zawinienie» podmiotu zbiorowego wiązać by można z winą osoby nim zarządzającej (z kręgu wskazanych w art. 3 pkt 1 u.o.p.z.), zaakceptowane być nie mogą. Przy innym modelu odpowiedzialności podmiotów zbiorowych utożsamianie takie byłoby możliwe, np. modelu opartym na tzw. teorii identyfikacji, w której wina osób podmiotem zarządzających utożsamiana jest z winą samego podmiotu (por. B. Nita; *op. cit.*, s. 70 i n.). Jednakże obowiązującej ustawie teoria ta jest obca, a próbie interpretacyjnej podążającej w tym kierunku jednoznacznie sprzeciwia się stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w powoływanym już wyroku z dnia 3 listopada 2004 r. W uzasadnieniu Trybunał wprost stwierdził, że «czysto obiektywna odpowiedzialność represyjna, oparta wyłącznie na fakcie odniesienia przez dany podmiot zbiorowy korzyści (...), wykracza poza standardy stanowienia prawa represyjnego w państwie prawa». Jeśli ustawodawca nie przewidział żadnych przesłanek, w oparciu o które możliwe jest ustale-

nie własnej «winy» podmiotu zbiorowego, to jego odpowiedzialność odwołująca się wyłącznie do winy prawomocnie skazanej osoby fizycznej, o której mowa w art. 3 ust. 1 u.o.p.z., byłaby właśnie odpowiedzialnością obiektywną, niezależną od własnego zawinienia”. Wymowa tegoż postanowienia jest więc dla omawianej kwestii jednoznaczna.

Wywód Sądu został, ponadto, wzmocniony kilkoma glosami aprobowanymi. I tak, np. w glosie M. Borkowskiego, Lex/el/2010 wykazano, że „w przypadku założenia, że odnośnie do kategorii osób, o których mowa w art. 3 pkt 1 u.o.p.z., celem pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności za czyny zabronione pod groźbą kary nie jest konieczne wykazywanie przesłanki odpowiedzialności objętej art. 5 u.o.p.z., mielibyśmy do czynienia z kuriozalną sytuacją, polegającą na tym, że podmiot zbiorowy zawsze ponosiłby odpowiedzialność, jeżeli czynu zabronionego dopuściła się osoba wskazana w art. 3 pkt 1 u.o.p.z., natomiast w zakresie osób wskazanych w art. 3 pkt. 2 – 3 u.o.p.z. podmiot zbiorowy mógłby uwolnić się od odpowiedzialności, wykazując brak winy w wyborze lub nadzorze nad taką osobą. Co więcej, z uwagi na jednoznaczne brzmienie znowelizowanego art. 5 u.o.p.z., w przypadku gdyby podstawę dla pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności stanowił czyn zabroniony popełniony przez osobę wskazaną w art. 3 pkt 1 u.o.p.z., podmiot zbiorowy nie mógłby powoływać się na brak winy w wyborze lub nadzorze nad taką osobą, ponieważ art. 5 u.o.p.z. dopuszcza odniesienie się do tych przesłanek winy wyłącznie w zakresie osób wskazanych w art. 3 pkt. 2 – 3 ustawy. Uwzględniając przyjętą w ustawie konstrukcję odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny zabronione pod groźbą kary, nie można również argumentować, że «zawinienie» podmiotu zbiorowego należałoby powiązać wyłącznie ze stwierdzeniem winy osoby nim zarządzającej (tj. osoby z kręgu wskazanego w art. 3 pkt 1 u.o.p.z.). W konsekwencji uznać trzeba, że skoro art. 5 u.o.p.z., ustanawiając przesłanki zawinienia podmiotu zbioro-

wego, pominął wskazanie przesłanek własnej odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny osób wymienionych w art. 3 pkt 1 u.o.p.z., przy niewprowadzeniu jakichkolwiek innych zasad odpowiedzialności podmiotu za działania osób nim zarządzających, brak jest możliwości pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności w ustawie przewidzianej za czyny zabronione tej kategorii osób”. Dodatkowo, autor tej trafnej glosy zauważa w niej, iż „Jako przykład sytuacji, która prowadzić będzie do uniknięcia odpowiedzialności przez korporację, może być przestępstwo określone w art. 16 u.o.p.z., popełnione przez prezesa tego podmiotu zbiorowego, działającego w imieniu tego podmiotu w ramach uprawnienia do jego reprezentowania, które przyniosło temu podmiotowi korzyść majątkową oraz zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem. W takiej sytuacji nie można przypisać podmiotowi zbiorowemu zawinienia w wyborze i nadzorze, gdyż obecna konstrukcja ustawy wymaga dla pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności, spełnienia przesłanki określonej w art. 5 u.o.p.z.”. Zauważyć należy, iż właśnie taka sytuacja faktyczna zachodzi na gruncie niniejszej sprawy.

Bezspornym jest więc, że w myśl art. 5 u.o.p.z., w brzmieniu obowiązującym w czasie orzekania przez Sąd Rejonowy, podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności, jeżeli do popełnienia czynu zabronionego doszło w następstwie co najmniej braku należytej staranności w wyborze osoby fizycznej, o której mowa w art. 3 pkt 2 lub 3, lub co najmniej braku należytego nadzoru nad tą osobą – ze strony organu lub przedstawiciela podmiotu zbiorowego. Zgodnie zaś z przepisem odesłania, tj. art. 3 pkt. 2 i 3 ustawy, tą osobą fizyczną jest osoba dopuszczona do działania przez osobę działającą w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego w ramach uprawnienia lub obowiązku do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub wykonywania kontroli wewnętrznej, bądź też osoba działająca w

imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego, za zgodą lub wiedzą osoby działającej w imieniu lub interesie podmiotu zbiorowego.

Do kręgu tych osób nie należą więc te osoby, które w strukturze podmiotu zbiorowego działają w jego imieniu lub w interesie i w ramach własnego uprawnienia lub obowiązku – w odniesieniu do spółek prawa handlowego – członkowie zarządu. Popęlnienie czynu zabronionego przez te osoby nie stanowi zatem podstawy prawnej do orzeczenia odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyny zabronione pod groźbą kary.

Zgodnie z uregulowaniami odnośnej ustawy przesłanką nałożenia takiej odpowiedzialności jest popełnienie czynu zabronionego przez osobę wymienioną tu w art. 3 pkt 2 lub 3 ustawy, jednak przy spełnieniu zarazem wskazanej wyżej przesłanki zawinienia określonej w jej art. 5, tj., gdy do popełnienia takiego czynu dochodzi w następstwie co najmniej braku należytej staranności w wyborze tej osoby fizycznej (*culpa in eligendo*), lub co najmniej braku należytego nadzoru nad tą osobą (*culpa in custodiendo*) – ze strony organu lub przedstawiciela podmiotu zbiorowego. Z konstrukcji przepisów ustawy wynika zatem, że nie ma podstaw do orzeczenia odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony popełniony przez członków organu zarządzającego tego podmiotu.

Z przytoczonymi stanowiskami judykatury oraz doktryny Sąd Najwyższy w pełni się zgadza. W świetle przedstawionych wywodów za wadliwe i naruszające w sposób rażący przepis art. 5 ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary należy uznać rozstrzygnięcie zawarte w wyroku Sądu Rejonowego w G. Dlatego też należało uchylić zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu w G. do ponownego rozpoznania. Sąd ten powinien mieć na uwadze, przy ponownym rozpoznawaniu niniejszej sprawy, przedstawione poglądy na omawianą materię.